

Elżbieta Nerwińska
WSPÓŁPRACA Z RODZICAMI
IMPULSEM ROZWOJU SZKOŁY

Warszawa 2015

O projekcie „Szkoła Współpracy. Uczniowie i rodzice kapitałem społecznym nowoczesnej szkoły”

„Szkoła Współpracy. Uczniowie i rodzice kapitałem społecznym nowoczesnej szkoły” to ogólnopolski projekt systemowy Ministerstwa Edukacji Narodowej, realizowany w partnerstwie z Fundacją Rozwoju Demokracji Lokalnej od marca 2013 r. do czerwca 2015 r. Projekt ten był współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Zasadniczym celem projektu było **wzmocnienie współpracy pomiędzy uczniami, rodzicami i nauczycielami** oraz przedstawicielami środowisk społeczności lokalnych na terenie szkół i przedszkoli w Polsce poprzez opracowanie, upowszechnienie i wdrożenie modelowych rozwiązań.

W tym celu uczestniczącym w projekcie podmiotom zaoferowano wsparcie w procesie budowania systemu współpracy pomiędzy nauczycielami, rodzicami i uczniami. Służyły temu specjalne szkolenia i warsztaty podnoszące kompetencje w zakresie umiejętności podejmowania i podtrzymywania współpracy w szkole oraz pomoc ekspercka.

W ramach projektu zrealizowane zostały badania ilościowe i jakościowe, w których brali udział rodzice dzieci w wieku szkolnym, nauczyciele, uczniowie oraz reprezentanci samorządu lokalnego. Wyniki badań przeprowadzonych na początku projektu posłużyły do przygotowania modelowych rozwiązań w zakresie działania rad rodziców, rad szkół oraz samorządów uczniowskich, a także do wypracowania rozwiązań formalnoprawnych, określających ramy współpracy szkolnej.

W ramach wsparcia zaoferowanego w projekcie uczestnicy brali udział w szkoleniach i warsztatach. Szkolenia miały na celu przekazanie wiedzy teoretycznej, zaś warsztaty dawały możliwość praktycznego jej zastosowania. Szkolenia były organizowane w podziale na trzy grupy: uczniowie, rodzice i nauczyciele. Z kolei do udziału w warsztatach zaproszeni zostali przedstawiciele każdej z grup, połączeni w 6-osobowe zespoły.

Dzięki zastosowaniu formy szkoleniowo-warsztatowej oraz zadaniom wyznaczonym pomiędzy spotkaniami, uczestnicy projektu zdobywali wiedzę i umiejętności, które na bieżąco mogli przekazywać dalej i włączać tym samym całą społeczność szkolną i przedszkolną w podejmowanie wspólnych inicjatyw na rzecz placówki.

Istotnym elementem projektu, mającym na celu pobudzenie całej społeczności szkolnej do refleksji na temat stanu współpracy w szkole, były **debaty** przeprowadzone oddzielnie w każdej z grup. Uczestnicy debat poszukiwali odpowiedzi na pytania dotyczące możliwości i barier współdziałania poszczególnych grup tworzących społeczność szkolną. Uzupelnieniem informacji gromadzonych w trakcie debat były „**Skrzynki pomysłów szkoły współpracy**”, które służyły do zgłaszania nowych inicjatyw, pomysłów, postulatów, życzeń i podpowiedzi. Debatujący zastanawiali się – co w naszej szkole mogłoby się zmienić, żebyśmy wszyscy chcieli i mogli angażować się we wspólne działania?

Wyniki debat stanowiły punkt wyjścia do opracowania programu współpracy adekwatnego do możliwości i potrzeb danej szkoły/przedszkola.

Szkoły i przedszkola uczestniczące w projekcie „Szkoła Współpracy” na podstawie przeprowadzonych debat, szkoleń, warsztatów i we współpracy z całą społecznością szkolną, opracowywały **szkolny program aktywnej współpracy**, tzw. SPAW. To program działań, jakie zostały zaplanowane w celu poprawienia współpracy pomiędzy uczniami, nauczycielami i rodzicami i podstawowy – wymierny efekt udziału w projekcie. Jednakże nie sposób pominąć efektów mniej wymiernych w postaci zaangażowania wielu członków społeczności szkolnych, nawiązanych relacji i więzi między reprezentantami poszczególnych grup uczniów, rodziców i nauczycieli, a także zapału we wprowadzaniu zmian, kiedy okazało się, że nasza szkoła/przedszkole może się zmieniać i my wszyscy możemy mieć na to wpływ.

Warto też nadmienić, że istotnym czynnikiem wsparcia aktywności uczniów i rodziców były portale internetowe oraz poradniki dla uczniów i rodziców. Portal Szkoła Samorządu (szkolasamorządu.pl) skierowany jest do uczniów zarówno szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, aktywnie tworzących samorząd uczniowski. Natomiast celem Portalu dla Rodziców (rodziceizkola.pl) jest dostarczenie niezbędnej wiedzy oraz pokazanie

dobrych praktyk, ułatwiających rodzicom podejmowanie aktywności na terenie szkoły czy przedszkola.

Opinie i oczekiwania rodziców wobec szkoły – wnioski z badań przeprowadzonych w ramach projektu

Ważnym elementem projektu „Szkoła Współpracy” była realizacja badań dotyczących mechanizmów budowania kapitału społecznego w polskich szkołach. Ich celem była m.in. analiza doświadczeń w zakresie kształtowania w szkołach środowiska współpracy oraz identyfikacja najważniejszych barier ograniczających współdziałanie uczniów, nauczycieli i rodziców w środowisku szkolnym.

Generalne przekonania na temat polskiej szkoły, zebrane w przeprowadzonych badaniach, są bardzo pozytywne. Badani rodzice byli w większości zadowoleni zarówno z panującej w szkole atmosfery, jak i z działalności edukacyjnej prowadzonej przez placówkę, do której uczęszczało ich dziecko.

Jeżeli chodzi o postrzeganie zadań szkoły, to przynajmniej w warstwie deklaratywnej, rodzice traktują szkołę jako instytucję wielozadaniową, która w ich przekonaniu powinna realizować wielopłaszczyznowo działania na poziomie kształcenia kompetencji społecznych i realizacji zadań edukacyjnych.

Dwie trzecie badanych rodziców stwierdziło, że ważniejsze w wychowaniu uczniów przez szkołę jest tworzenie warunków do samodzielności i rozwoju, a nie nacisk na dyscyplinę i porządek. Aprobata dla dyscyplinującej roli szkoły maleje wraz wykształceniem respondenta i poziomem deklarowanego zaufania społecznego.

Opinie w kwestii zadań szkoły były też zróżnicowane w zależności od poziomu nauczania dziecka. Wśród rodziców uczniów kształcących się w gimnazjach i liceach ogólnokształcących dominowała wizja szkoły jako instytucji, która powinna skupiać się na kształtowaniu umiejętności pracy w grupie i zachęcać wychowanków do aktywności społecznej.

Badania wskazują, że w bardzo wielu placówkach nie udało się dotychczas wypracować skutecznych mechanizmów współpracy samorządów uczniowskich z reprezentacją rodziców. Warto np. zwrócić uwagę, że zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektorów, jedynie w jednej trzeciej szkół uczniowie mieli realny wpływ na wykorzystanie funduszy rady rodziców.

Uzyskane wyniki badań wskazują na zainteresowanie rodziców sprawami szkoły. W 84% placówek sprawami szkoły interesuje się przynajmniej połowa rodziców. Zainteresowanie to zdecydowanie zmniejsza się wraz z wiekiem dzieci i ich przechodzeniem na wyższe szczeble edukacji.

Dominujące formy zaangażowania rodziców w sprawy szkoły – z doświadczeń szkół i przedszkoli uczestniczących w projekcie „Szkoła Współpracy”

Z przeprowadzonych badań, a także wypowiedzi uczestników projektu „Szkoła Współpracy”, można wysnuć wniosek, że uczestnictwo rodziców w życiu szkoły przejawia się przede wszystkim w bardzo tradycyjnych i mało angażujących formach działania. Największa grupa badanych we własnym przekonaniu ma wpływ na organizację szkolnych imprez i wydarzeń artystycznych. Najmniej respondentów odczuwa natomiast wpływ na organizację pracy szkoły.

Ograniczone zainteresowanie sprawami szkoły ma swoje przyczyny np. w takich źródłach:

- tradycyjne, skostniałe myślenie o roli szkoły;
- doświadczenia szkoły niedemokratycznej i scentralizowanej, które przyzwyczyły wielu rodziców do pasywności, ostrożności i naznaczyły niechęcią do nadmiernego zaangażowania;
- brak wiedzy na temat możliwych form zaangażowania;

- obawy dyrekcji i kadry pedagogicznej o ingerowanie rodziców w sferę dydaktyki i roszczeniowość rodziców.

W tym kontekście nie może zaskakiwać, że wielu rodziców aktywność w szkole rozumie głównie jako udział w okolicznościowych wydarzeniach czy obecność na zebraniach z nauczycielami.

Zgodnie z deklaracjami dyrektorów rzeczywisty wpływ rodziców na różne kwestie związane z życiem szkoły jest największy na poziomie szkoły podstawowej. Ale i w tym przypadku dotyczy to przede wszystkim wpływu na organizację szkolnych imprez i na decyzje dotyczące wydatkowania środków z funduszu rady rodziców.

Wobec dość rozpowszechnionej bierności ogółu rodziców w szkołach szczególnego znaczenia nabiera działalność organów przedstawicielskich: trójek klasowych i rad rodziców. Główną domeną aktywności rad rodziców jest zapewnienie szkole wsparcia finansowego oraz pomoc przy organizacji większych wydarzeń o charakterze okolicznościowym. Rady rodziców teoretycznie opiniują lub konsultują w szkołach różnego rodzaju dokumenty związane z funkcjonowaniem placówek (**np. program wychowawczy szkoły, szkolny program profilaktyki, ustalanie kryteriów i sposobów oceniania, czy wreszcie kwestie dotyczące programu i treści nauczania**), jednak działalność ta ma na ogół charakter pasywny, pozbawiony merytorycznych cech konsultacji.

Akceptacja wewnętrznych dokumentów najczęściej odbywa się automatycznie i na ogół nie towarzyszy jej debata nad treścią przedkładanych propozycji. Rodzice w praktyce często nie posiadają żadnych narzędzi służących wprowadzaniu ewentualnych zmian w funkcjonowaniu szkoły. Rola nadzorcza i konsultacyjna przypisana radom rodziców staje się przez to iluzoryczna.

Nieliczne, jak się wydaje, aktywne rady rodziców próbują egzekwować przysługujące im uprawnienia, domagając się m.in. prawa do konsultowania istotnych dokumentów oraz podejmowanych w szkołach decyzji, opiniowania innowacji pedagogicznych, opiniowania pracy nauczycieli, konsultowania pozaszkolnych aktywności dzieci, czy samodzielnego zgłaszania różnego rodzaju inicjatyw. Tego typu zaangażowanie rodziców w sprawy szkoły

jest dobrym przykładem na to, w jaki sposób rodzice mogliby wspierać rozwój szkoły zgodnie z nowym modelem doskonalenia nauczycieli i wspomaganie pracy szkół.

Rola rodziców w nowym modelu wspomaganie szkół

Jedną z podstawowych cech nowego modelu wspomaganie szkół jest wspomaganie adresowane do szkoły jako organizacji. **Oznacza to m.in. postrzeganie szkoły jako organizacji angażującej różne grupy – uczniów, nauczycieli, dyrekcję, rodziców i środowisko lokalne.** W ramach projektu systemowego, wdrażającego nowy system doskonalenia nauczycieli poprzez wspieranie pracy szkoły, Ośrodek Rozwoju Edukacji zaproponował szereg tematów – ofert doskonalenia nauczycieli.

Zgodnie z założeniami systemu oferty doskonalenia nauczycieli to ramy, na których należy zbudować konkretną propozycję dla danej szkoły, czyli roczny plan wspomaganie. Wśród tych ofert znajdujemy np. takie tematy: **„Współpraca szkoły ze środowiskiem lokalnym”** czy **„Rodzice są partnerami szkoły”**. Wybierając te oferty jako obszar wspomaganie, szkoła daje sygnał otwarcia się na środowisko lokalne i inicjatywy ze strony rodziców.

Jak pokazują wyniki badań przeprowadzonych w projekcie „Szkoła Współpracy”, otwarcie na inicjatywy rodziców i na ich aktywną obecność w szkole wciąż jeszcze nie jest zbyt powszechne. Wiele zależy od postawy samego dyrektora – czy rodzice będą traktowani jak partnerzy w procesie planowania rozwoju szkoły i czy przedstawiciele rodziców znajdą w szkole odpowiednie miejsce, by wspólnie z nauczycielami i uczniami budować kapitał społeczny szkoły.

Włączenie rodziców do procesów decyzyjnych, do planowania i rozwoju szkoły – to podstawowy sposób na budowanie **kapitału społecznego**, który jest niezbędnym warunkiem zarówno skutecznej i dobrej edukacji, jak i pomyślnego rozwoju ekonomicznego i społecznego całego narodu.

Jak pisze prof. Janusz Czapiński w *Diagnozie społecznej*: „Badania międzynarodowe dowodzą, że kapitał ludzki jest ważniejszą niż kapitał społeczny przesłanką rozwoju, w krajach uboższych, do których ciągle jeszcze zaliczyć można także Polskę. Po przekroczeniu jednak

pewnego progu zamożności, decydującego znaczenia dla dalszego rozwoju nabiera kapitał społeczny. To wyjaśnia, dlaczego do tej pory rozwijaliśmy się gospodarczo w niezłym tempie pomimo bardzo niskiego poziomu kapitału społecznego. Polska przekroczy próg zamożności, powyżej którego dalsze inwestowanie w kapitał ludzki przestanie wystarczać do podtrzymania rozwoju, prawdopodobnie za ok. 8 lat. Tyle mniej więcej zostało nam czasu na budowanie kapitału społecznego, jeśli chcemy się dalej rozwijać” (Czapiński, Panek, 2011).

Robert Putnam, analizując kwestie kapitału społecznego w Ameryce, stwierdza, że jeżeli chodzi o poziom edukacji, to jest on wyższy w tych szkołach, w których rodzice są aktywni, gdzie współpracują z nauczycielami w rozwiązywaniu dylematów dotyczących ich własnych dzieci oraz szkoły jako całości.

Współczesna szkoła – aby nie pozostać dziewiętnastowieczną formą przygotowania dzieci i młodzieży do pracy w fabrykach i skostniałych strukturach administracyjnych – musi się otworzyć na świat zewnętrzny. Oznacza to nie tylko zaproszenie rodziców i przedstawicieli środowisk lokalnych do fizycznej obecności w szkole, a przede wszystkim otwarcie na nowe idee, przyjęcie do wiadomości, że większość wiedzy uczniowie zdobywają poza szkołą, a podstawowym zadaniem nauczyciela staje się przygotowanie ucznia do umiejętnego wybierania i korzystania z tych pozaszkolnych źródeł wiadomości i posługiwania się informacjami.

Projekt „Szkoła Współpracy” był odpowiedzią Ministerstwa Edukacji Narodowej na zapotrzebowanie środowisk działających na rzecz uczniów i rodziców, a także na wnioski z badań, które wskazują na zjawisko niskiego kapitału społecznego w Polsce. Właśnie w szkole młodzi ludzie powinni uczyć się, w jaki sposób współpracować, planować i realizować przedsięwzięcia w partnerskiej współpracy z dorosłymi. Będzie to możliwe pod warunkiem, że w ten proces partnerskiej współpracy zostaną rzeczywiście włączeni przedstawiciele środowisk rodziców oraz społeczności lokalnych.

Włączanie rodziców, uwzględnianie ich inicjatyw oraz wysłuchanie ich opinii w sprawach szkolnych jest warunkiem powodzenia nowego modelu doskonalenia nauczycieli i kompleksowego wspomaganie pracy szkoły. Jak pokazują przykłady z projektu „Szkoła

Współpracy” czy z pilotażu nowego modelu wspomagania pracy szkoły, wiele szkół, samorządów, instytucji (typu biblioteki, poradnie, placówki doskonalenia) ma świadomość, że rozwój szkoły i efekty pracy nauczycieli można wzmocnić poprzez angażowanie samych uczniów i ich rodziców. Doświadczenia projektu „Szkoła Współpracy” potwierdziły, że obecność i zaangażowanie rodziców w szkole buduje dobrą atmosferę, zaufanie i kapitał społeczny.

Bibliografia

Czapiński J., Panek T., (2011), *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, Warszawa: Rada Monitoringu Społecznego.

Szkoła współpracy. Uczniowie i rodzice kapitałem społecznym nowoczesnej szkoły, (2015), Warszawa.

Artykuł został opracowany z wykorzystaniem raportu upowszechniającego opracowanego przez zespół projektu „Szkoła współpracy. Uczniowie i rodzice kapitałem społecznym nowoczesnej szkoły” oraz materiałów przygotowanych na potrzeby tego projektu.

Projekt jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

ORE OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

www.ore.edu.pl